

ΧΡΗΣΙΣ ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ «ΑΜΙΛΗΤΟΥ ΝΕΡΟΥ», ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΙΟΝ ΤΟΥ ΛΑΟΥ

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓ. Ν. ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΙΔΟΥ *

Ἡ βασικὴ σημασία τοῦ ὕδατος εἰς τὸν ἄνθρωπον δι' αὐτὴν πρῶτον τὴν συντήρησίν του εἰς τὴν ζωὴν καὶ ποικίλας ἄλλας συναφεῖς ἀνάγκας του συνέτεινεν, ὥστε τοῦτο, ὡς ὁ ἄρτος, νὰ καταλάβῃ θέαν ἐξάρχουσαν εἰς τὸν ὅλον βίον του, συγχρόνως δὲ νὰ δημιουργηθοῦν καὶ διαμορφωθῶν εἰς τὸν λαόν, παραδόσεις (ὡς π.χ. περὶ τοῦ ἀθάνατου νεροῦ κ.ἄ.), τοιαύτῃ ἀποδοτικῇ καὶ εἰδικαὶ χρήσεσι αὐτοῦ, δεισιδαιμόνος ἢ μαγικοῦ χαρακτῆρος, εἰς ἀπαύριον τελετουργικὰς πράξεως ὡς καὶ εἰς μαγικὰς, μαντικὰς ἐνεργείας καὶ ἄλλας.

Ἐξ εὐρύτερας μελέτης ἡμῶν περὶ τῆς ἐν γένει σημασίας τοῦ ὕδατος εἰς λατρευτικὰς ἐκδηλώσεις, μαγικὰς ἐνεργείας καὶ θαυμάσιους ἄλλας χρήσεις, ὡς κατὰ τὴν γέννησιν, τὸν γάμον, τὴν τελευτὴν, ἐπίσης πρὸς ἀπαλλαγὴν ἐξ ἀσθενειῶν, εἰς σχετικὸν ἐξορκισμὸν, ραντισμὸν κ.ἄ., ἐξετάζομεν ἐνταῦθα εἰδικώτερον τὸ θέμα τοῦ «ἀμίλητου νεροῦ» εἰς τὸν λαὸν ἐν σχέσει καὶ πρὸς τὴν δοξασίαν, ὅτι τὸ νερὸ κοιμᾶται εἰς τινα χρονικὴν στιγμὴν τοῦ εἰκοσιετραῶρου.

I

Ἡ πίστις εἰς τὸν λαὸν περὶ ὕπνου τοῦ ὕδατος ἀπαντᾷ πολλαχοῦ. Σχετικὰς δοξασίας καὶ παραδόσεις συνεκέντρωσεν ἤδη ἐκ Κρήτης καὶ Λάστας Γορτυνίας καὶ ἐδημοσίευσεν πρῶτος, ὡς κατωτέρω, ὁ Ν. Γ. Πολίτης¹. Κατ' αὐτὸν πιστεύεται εἰς Λάσταν Πελοποννήσου, ὅτι εἰς καθὲ πηγὴν «μένει καὶ Νεράϊδα. Γιὰ τοῦτο ὁ

* Ἡ μελέτη αὕτη ἐγένετο ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς ἐκτελουμένης ὑπ' ἐμοῦ ἐρευνητικῆς λαογραφικῆς ἐργασίας ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Γεωργ. Κ. Σπυριδάκη, Διευθυντοῦ τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου, διὰ τῆς οἰκονομικῆς χορηγίας τοῦ Βασιλικοῦ Ἰδρυματος Ἑρευνῶν (BIE).

¹ Βλ. Παραδόσεις, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1904, σ. 394 - 395, ἀρ. 662, 663 καὶ εἰς Λαογρ., τόμ. 3 (1911), σ. 502-3.

ἄνθρωπος τῇ νύχτᾳ ποὺ ἤθελε νὰ περάσῃ κοντὰ ἀπὸ τρεχούμενο νερὸ δὲν μίλαγε, γιὰ νὰ μὴν τοῦ πάρῃ ἡ Νεραΐδα τὴ φωνή του. Ἀλλὰ καμπόσες βολές (καὶ τοῦτο ἀκόμα τὸ λένε μερικὲς γυναῖκες, ὅτι τὸ εἶδανε) τὸ νερὸ τῇ νύχτᾳ κοιμᾶται, ὅπου λέμε, μένει χωρὶς νὰ κουνηθῇ ὁλότελα, καὶ τότε πλὴν ἡ Νεραΐδα ἔναι ἡ κεῖ στὸ νερό. Ἀλλὰ γιὰ νὰ φύγῃ ἡ Νεραΐδα καὶ τρέξῃ πάλι τὸ νερὸ ἔναι ἐτοῦτο: ὁ ἄνθρωπος πετάει μιὰ πέτρα μέσ' στὸ νερό, καὶ τότες ἀμέσως ἡ Νεραΐδα φεύγει καὶ τὸ νερὸ τρέχει»¹. Ἐπίσης εἰς τὸ Καστρίον Κυνουρίας ἀναφέρεται, ὅτι «ὅταν εὐρεθῇ τις πρὸ τοῦ κοιμωμένου νεροῦ, ὀφείλει νὰ μὴ ἐκβάλῃ φωνήν, ἂν θέλῃ νὰ μὴ πάθῃ μέγα τι κακόν, οὔτε νὰ διαβῇ ἄνωθεν αὐτοῦ, οὐδὲ νὰ πῇ ἐκ τοιούτου ὕδατος, διότι τὸν ἀναμένει βέβαιος θάνατος. Ἄν μεταξὺ πολλῶν παρευρεθέντων, ἴδῃ εἰς τὸ κοιμώμενον ὕδωρ, ποιεῖ τοῦτο γνωστὸν καὶ τοῖς ἄλλοις διὰ νευμάτων, ἵνα μὴ, πρὶν ἰδῶσιν αὐτό, ὁμιλήσωσιν ἢ πῶσιν»². Ἀπὸ τὸ κοιμώμενον ὕδωρ κατὰ τὴν νύκτα, συμφώνως πρὸς δοξασίας εἰς Κρήτην, ἐάν τις θέλῃ νὰ πῇ «πρέπει νὰ ταραῖξῃ μὲ τὸ χέρι, γιὰ νὰ τὸ ξυπνήσῃ καὶ ἄλλως τὸ νερὸ ἀγανακτεῖ καὶ τοῦ παίρνει τὸ νοῦ του»³ ἢ διὰ νὰ τὸ ἀνακινήσῃ πρέπει νὰ εἴπῃ «ξύπνα, ξύπνα κι ὁ δράκος θὰ σὲ πιῇ» (Λασιῖθι)⁴.

Εἰς τὴν Νάξον ὑπάρχει ἡ πίστις, ὅτι νύκτα, ὅταν τις μεταβῇ πρὸς ἀνταφάν ὕδατος ἐκ πηγῆς ἢ φρέατος, πρέπει νὰ καλοσπερίσῃ τὸ νερὸ κ' ὕστερὰ νὰ βάλῃ τὸ βιτσιβίδι ἢ τὴν λαγυρὰ πρὸς γάνουλα νὰ ἑμώσῃ. Τὸ νερό, λέσιν, ὅπως κοιμᾶται κ' οἱ Ἀνεραΐδες, ποὺ τὸ καὶ κοδά, φεύγουσι μὲ τὴ γαλησπέρα. Ἀμα βάλι σηκωθῇ καένας τῇ νύχτᾳ νὰ πκιῇ νερὸ ἀπὸ τὴ νοκά⁵, πρέπει νὰ τὸ daδουλήσῃ⁶, κι ἀπέκειο νὰ πκιῇ. Δὲ γάνει, λέσι, νὰ πκιῇ χωρὶς νὰ τὸ daδουλήσῃ, ἵατι θ' ἀρρωστήσῃ»⁷.

Εἰς τοὺς Ἑλληνας ἐκ Πόντου Μ. Ἀσίας, πιστεύεται ὁμοίως, ὅτι «κάθε βρύση, κάθε ρυάκι, κάθε πηγὴ, κάθε ποτάμι εἶχε τὴ «μάϊσσά» του, τὴν μάγισσά του, τὴ νεραΐδα του» καὶ ὅτι τὸ νερὸ ἐκοιμᾶτο «εἰς ὠρισμένας περιστάσεις». Ἐάν τις ἤθελε διέλθῃ ἐκεῖθεν τὴν ὥραν αὐτήν, θὰ ἐξεπληροῦτο ὅτι ἤθελε ζητήσῃ.

¹ Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις, ἐνθ' ἄν., σ. 394-395, ἀρ. 663.

² Βλ. Θ. Ἀθανασοπούλου, Τὸ νερὸ ποὺ κοιμᾶται. Λαογρ., τόμ. 3 (1911) σ. 501.

³ Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, ἐνθ' ἄν., σ. 394, ἀρ. 662.

⁴ Βλ. Γ. Ἀ. Μέγα, Ζητ. Ἑλλ. Λαογρ., Ἐπ. Α. Ἀρχ., ἔτ. Ε-ΣΤ (1943-44) σ. 97. (Ἀνάτ., τεύχ. Γ', σ. 17).

⁵ δοχεῖον ἐκ τοῦ ὁποίου πίνει τις νερό.

⁶ νὰ τὸ ἀνακινήσῃ.

⁷ Δ. Β. Οἰκονομίδου, Ναξιμακαὶ παραδόσεις. Λαογρ., τόμ. 17 (1957) σ. 48-49, ἀρ. 47.

Ἐπῆρχε δὲ ἔθιμον αἱ γυναῖκες κατὰ τὴν νύκτα τῆς Πρωτοχρονιάς νὰ φέρουν προσφοράς, σῦκα, καρύδια, ὀπώρας κ.ἄ. εἰς τὴν πηγὴν τοῦ χωρίου χωρὶς νὰ ὁμιλήσουν¹. Οἱ μεταβαίνοντες εἰς τὴν πηγὴν, μετὰ τὴν ἀπόθεςιν παρ' αὐτὴν τῶν προσφορῶν τούτων, «ἐκαλάντιαζαν» τὸ κοιμισμένο νερό, τὸ ὁποῖον ἐθεωρεῖτο ὡς ἀκίνητον καὶ ἐξυπνοῦσε². Ἐγέμιζαν τότε τὴν λάγνην καὶ μὲ τὸ νερὸ τοῦτο, τὸ ὁποῖον μετέφερον ἐν σιωπῇ εἰς τὴν οἰκίαν, ἐρράντιζον τὰ δωμάτια τῆς οἰκίας, ἐπιλέγοντες «κάλαντα καὶ καλὸς καιρὸς, πάντα, καὶ τοῦ χρόνου»³.

Εἰς Ἄνδρον τέλος ἀναφέρεται, ὅτι «οἱ θαλασσινὲς Ἀνεράϊδες κατὰ τὸ μεσονύκτιον, ὅταν κοιμῶνται τὰ νερά, λούονται εἰς τὰ ὕδατα τῶν πηγῶν»⁴.

Ὁ Ν. Γ. Πολίτης⁵, ἐξετάζων τὸ θέμα τοῦτο, δηλ. τὸ περὶ τοῦ ὕπνου τοῦ ὕδατος, παρατηρεῖ, ὅτι ἡ δοξασία αὕτη ὡς καὶ «ἡ περὶ τιμωρίας τῶν ταραττόντων τὴν ἀνάπαυσιν αὐτοῦ, φαίνεται ἐνέχουσα τὸν χαρακτῆρα παλαιότητος πρωτογενοῦς θρησκευτικῆς παραστάσεως. Διότι παρουσιάζεται πάσχιον καὶ ἐνεργοῦν αὐτὸ τὸ στοιχεῖον τῆς φύσεως καὶ ὄχι κεχωρισμένη ἀπὸ τοῦ ἀνθρωπόμορφος ἢ θηριόμορφος προσωποποιῖα. Φέρεται δ' ὅμως καὶ τὸ ἡμετέρω λαῷ ἡ αὕτη δοξασία καὶ ὑπὸ τύπους χωρισμοῦ τῆς μορφῆς ἀπὸ τοῦ στοιχείου ἀπὸ τῆς ὕλης αὐτοῦ, οὕτω δὲ πολλὰ παραδόσεις ἀπὸ τῶν παλιν περὶ στοιχείων τῶν πηγῶν ἢ ἑλγῶν, βλαπτικῶν τοὺς πύλους τῶν ἀνερεισκαμένων προφυλάξεων ἢ τοὺς ὁποσδήποτε ἐνοχλοῦντας αὐτὰς».

Εἰς τὴν πίστιν ταύτην ἥτις ἐνυπνίως καὶ εἰς τὰς ἀνωτέρω παραδόσεις καὶ δοξασίας ἐκ Λάστας, Νάξου καὶ Πόντου νομίζομεν, ὅτι πρέπει νὰ ἀποδοθῇ ἔτι καὶ ἡ ἀποφυγὴ ὠρισμένων ἐνεργειῶν, προφανῶς, ἵνα μὴ ταραχθῇ τὸ ἐντὸς τοῦ ὕδατος δαιμονικὸν ὄν. Οὕτω π.χ. εἰς τὸ Μανιάκι Μεσσηνίας «δὲν οὐροῦν, οὔτε πτύουν εἰς ποταμόν, οὔτε κοιμῶνται κοντὰ σὲ τρεχούμενα νερά «γιατὶ κανιὰ βολὰ σηκώνεται τὸ νερὸ καὶ τὸν πινίγει»⁷.

¹ Βλ. Ἱ. Σαλλαπασίδου, Ἔθιμα καὶ προλήψεις ἐν Πόντῳ, Ποντ. Φύλλα, ἔτ. Β' (1937-38), τεύχ. 15, σ. 148-149. Πρβλ. καὶ Α. Α., χειρ., ἀρ. 2584, σ. 8. (συνλ. ἐκ προσφύγων τοῦ Πόντου ὑπὸ Κυριακῆς Μορφοπούλου, Ἐπισκοπὴ Ναούσης 1962)

² Βλ. Ἀ. Φωστηροπούλου, Λαογραφικὰ Ἱμέρας, Ἀρχ. Πόντου, τόμ. 19 (1954), σ. 259. Βλ. καὶ Α. Α., χειρ. 2584, ἐνθ' ἀν., σ. 8.

³ Ἱ. Σαλλαπασίδης, ἐνθ' ἀν.

⁴ Βλ. Ἱ. Κ. Βογιατζίδου εἰς Ἄνδρ. Χρονικά, ἀρ. 5, τόμ. Β' (1956), σ. 234.

⁵ Βλ. εἰς Λαογρ., τόμ. 3 (1911), σ. 503.

⁶ Ἐνθ' ἀν., σ. 503.

⁷ Γ. Ἀ. Μέγα, ἐνθ' ἀν., σ. 97. (Ἀνάτ., τεύχ. Γ', σ. 17).

II

Πρὸς τὰς δοξασίας ταύτας, ὡς ἄνωτέρω, περὶ ἐννοικίσεως γενικῶς δαίμονος (Νεράιδας, στοιχειῶν κλπ.) εἰς τὸ ὕδωρ, αἵτινες ἀντιλήψεις πιστοῦνται ἔτι καὶ ἔξ ἄλλων λαϊκῶν ἐθιμικῶν ἐνεργειῶν¹, καὶ κατὰ τὰς ὁποίας δέον νὰ νοηθῇ ὕπνος τοῦ ὕδατος καὶ ὑποχρέωσις τῆς ἀφυπνίσεώς του πρὸς ἔγερσιν προφανῶς τοῦ ἐν αὐτῷ οἰκοῦντος πνεύματος, δέον νὰ σχετισθῇ, κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν, καὶ ἡ μεταφορὰ ἐκ πηγῆς ἀμύλητου νεροῦ, δηλ. ἐν σιωπῇ, καὶ χρῆσις αὐτοῦ εἰς ἐθιμικὰς ἐκδηλώσεις εἰς τὸν βίον τοῦ λαοῦ. Οὕτω πιστεύομεν, ὅτι εἰς τὴν χρῆσιν ἀμίλητου νεροῦ, ὑπόκειται ἡ πίστις, ὅτι μὲ τὸ μεταφερόμενον οὕτω, δηλ. ἐν σιωπῇ, ὕδωρ, ἐπιζητεῖται, νὰ μὴ ταραχθῇ τὸ ἐν αὐτῷ ὑπάρχον δαιμονικὸν ὄν καὶ καταστῇ ἔτσι δυσμενῶς διατεθειμένον πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον μὲ τὴν χρῆσιν τοῦ ὕδατος τούτου σκοπόν, οὕτω δὲ ἀντὶ ὠφελείας ἐπιφέρῃ βλάβην.

Ἡ σιωπὴ εἰς ἐνεργείας λατρευτικοῦ, ἰδίως δὲ μαγικοῦ καὶ μαντικοῦ περιεχομένου, ἔχει τὴν βαθυτέραν ἐννοίαν τῆς ἀποστατάσεως τῆς διαταράξεως τοῦ τυπικοῦ τῆς τελετουργικῆς πράξεως, οὕτω δὲ τῆς ἀποστατάσεως τοῦ ἐπιδιωκόμενου δι' αὐτῆς σκοποῦ. Δύναταί τις νὰ εἴπῃ γενικῶς, ὅτι αὕτη ἐνισχύει τὴν δύναμιν τοῦ τελετουργοῦ (τερέως, μάγου, ἱερέως κλπ.) καὶ ἐκτενέστερον καὶ ἐκτενέστερον πλῆρωσιν ἐπιθυμιῶν πέραν τοῦ ἀνθρώπινου δυνατοῦ κατὰ τὴν μέσῃ τῆς τελετουργικῆς πράξεως ἄμεσον ἐπαφὴν τοῦ μετὰφυσικὰς δυνάμεις (δαιμονικὰ ὄντα) καὶ τὴν ἄσκησιν οὕτω ἐπιρροῆς ἐπ' αὐτῶν, ὥστε ταῦτα νὰ ὑποταχθῶν καὶ τεθοῦν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του². Ἡ σιωπὴ οὕτω ἀποτελεῖ ἐπιβαλλόμενον ὄρον εἰς λα-

¹ Οὕτω ἐν Μοσχονησίῳ οἱ γεωργοὶ ἄγοντες τοὺς βόας διὰ νὰ τοὺς ποτίσουν, θέτουν εἰς τὰ κέρατά των κουλλούρας, ὡς προσφορὰν βεβαίως εἰς τὸ στοιχεῖο τοῦ ὕδατος» (Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις, τόμ. Β', σ. 1070). Τὸ πρῶτό της Πρωτοχρονιάς αἱ γυναῖκες εἰς Σκῦρον «παίρνουν στὴ τσέπη τους σῦκα, σταφίδες, μουστότητες, καρύδια κι' ὅτι ἄλλα καλούδια ἔχει ἡ κάθε μιά, γὰ νὰ γλυκάνουν τὰ νερά» (Ν. Πέρδικα, Σκῦρος, τόμ. 1, Ἀθῆναι 1940, σ. 129). Εἰς τὴν Κορμίستان Σερρῶν τὴν Τετάρτην, μετὰ τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου, «θὰ πάη ἡ νύφη πρώτη φορὰ στὴ βρύση. Ρίχνει μέσα στὴ γούρνα χρήματα, κουφέτα, ρύζι» (Λ. Α., χειρ. ἀρ. 2762, σ. 88, συλλ. Γ. Ν. Αἰκατερινίδου, Κορμίστα Σερρῶν 1963). Εἰς δημόδιον παράδοσιν ἐκ Καλύμνου ἀναφέρεται ἡ συνήθεια νὰ ἀνάπτεται κανδήλα εἰς τὸ Στοιχειό, ἢ παράλειψις δ' αὕτη ἐπιστεύετο, ὅτι ἡδύνατο νὰ διαθέσῃ τοῦτο δυσμενῶς, ὥστε νὰ ἐπιφέρῃ βλάβην εἰς τὸν ἐρχόμενον εἰς τὴν πηγὴν διὰ νὰ πῖν ὕδωρ. (Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις, τόμ. Β', σ. 1071). Βλ. καὶ Ε. Ἀναγνωστοπούλου, Λαογραφικὰ Ρούμελης, Ἀθῆναι 1955, σ. 60 κλπ.

² Βλ. G. Van der Leeuw, Phänomenologie der Religion, 2te Aufl., Tübingen 1956, σ. 491-493.

τρεινικὰς τελετάς, μαγικὰς πράξεις, ἄλλας δεισιδαίμονας ἐνεργείας εἰς διαφόρους περιστάσεις τοῦ βίου, εἰς τὴν λαϊκὴν λατρικὴν κ.ἄ. διαφορῶν λαῶν ¹.

Εἰς τὸν εὐρύτερον κύκλον τελετουργικῶν σήμερον ἐνεργειῶν τοῦ λαοῦ εἰς τὰς ὁποίας τὸ στοιχεῖον τῆς σιωπῆς ἐνέχει εἰδικὴν σημασίαν περιλαμβάνονται καὶ αἱ σχετικαὶ πρὸς τὸ «ἀμίλητο νερό». Τοιαῦται δ' ἀπαντοῦν ἰδίᾳ εἰς ἔθιμα λαϊκῆς λατρείας μὲ μαντικὸν χαρακτῆρα, εἰς μαγικὰς ἐνεργείας, ἔθιμα τοῦ γάμου, τῆς γεωργίας, ξενητείας κλπ. περὶ τῶν ὁποίων καὶ γίνεται ἐνταῦθα λόγος.

Α'.—Εἰς μαντικὰς ἔθιμικὰς πράξεις, ἰδίᾳ κατὰ τὸ ἑσπέρας τῆς παραμονῆς τῆς ἑορτῆς τοῦ γενεσίου τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου (24 Ἰουνίου), τῆς κοινῶς εἰς τὸν λαὸν ἡμέρας τ' "Αἱ Γιαννιοῦ τοῦ Κληδόνου, τοῦ Φανιστῆ, τοῦ Λαμπροφόρου, τοῦ Λιοτροπιοῦ κ.ἄ., ἐπίσης καὶ κατ' ἄλλας περιστάσεις, ὡς κατὰ τὰς Ἀπόκρεως, τὸ ἑσπέρας τῆς παραμονῆς τῆς ἑορτῆς τῶν Ἀγ. Θεοδώρων (Σάββατον τῆς πρώτης ἑβδομάδος τῶν νηστειῶν) κ.ἄ., ἀπαντᾷ καὶ ἡ σχετικὴ χρῆσις τοῦ ἀμίλητου νεροῦ. Διὰ τῶν μαντικῶν ἐνεργειῶν τοῦτο ἀσφαλουμένον ὑπὸ ἀγάμων ἰδίᾳ νεανίδων, ἐπιζητεῖται, ὅπως ἀποκαλυφθῇ εἰς αὐτὰς τὸ ὄνομα ἢ καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον θὰ ὑπανδρευθοῦν.

Ἐκ τῶν ὡς ἄνω περιστάσεων καταδεικνύεται σημασίαν κατέχει ἡ εὐχὴ τῆς παραμονῆς τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου (24 Ἰουνίου) διὰ τὸ κατ' αὐτὴν πλάτews διαδεδομένον ἔθιμον τῆς τελετοποικίλης τοποθετήσεως ἐντὸς ὕδρας ἢ ἄλλου δοχείου τῶν λεγομένων σημαδιῶν (μῆλων ποσσημάτων κ.ἄ.) διὰ τῶν ὁποίων μαντεύονται αἱ νεάνιδες, ὡς ἀνωτέρω, περὶ τοῦ νέου τὸν ὁποῖον θὰ ὑπανδρευθοῦν, οἱ δὲ νέοι περὶ τῆς γυναικὸς τὴν ὁποίαν θὰ νυμφευθοῦν. Πρὸ τῆς τοποθετήσεως τῶν ἀντικειμένων τούτων εἰς τὸ δοχεῖον, τίθεται ἐντὸς αὐτοῦ ποσότης ὕδατος, τὸ ὁποῖον ἔχει μεταφερθῇ ἐν σιγῇ ἀπὸ τὴν βρύσιν. Ἐπειτα ἐκ τοῦ δοχείου τούτου μὲ τὸ ἀμίλητο νερό, ἐσφραγισμένου κατὰ τὸ στόμιον μὲ κόκκινον ὕφασμα καὶ ἐκτεθειμένου τὴν νύκτα εἰς τὰ ἄστρα, θὰ γίνῃ τὴν ἐπομένην ἢ ἐξαγωγή τῶν σημαδιῶν (τὸ ἀνοιγμα τοῦ Κληδόνου) μὲ συνοδίαν τραγουδιῶν.

Τὸ μαντικὸν ἔθιμον τοῦτο εἶναι σχεδὸν πανελλήνιον, αἱ δὲ σχετικαὶ μὲ τὸ ἀμίλητο νερό ἔθιμικαὶ ἐνεργεῖαι ἀπαντοῦν ἐπίσης εὐρὲως διαδεδομένα. Οὕτως εἰς Σέρρας παλαιότερον «τὴν παραμονὴν τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου στὶς γειτονιὰς τὰ κοριτσόπουλα δημιουργοῦσαν συγκέντρωσι καὶ ἀνοίγανε τὸν «κλήδονα μὲ τ' Ἀγιαννιοῦ τὴ χάρη». Στὸν Κλήδονα ἐλάμβανε μέρος κάθε κόρη τῆς γειτονιᾶς δίνοντας ἕνα ὀτιδήποτε μικρὸ σημαδάκι ὡς ἀντικείμενον ἀναγνωρίσεως. Σὲ μιὰ μακροῦστενὴ χύτρα (βυτίνα) ἐτοποθετοῦσαν ὅλα τὰ ἀντικείμενα μέσα στὸ «ἀμίλητο νερό»· ἔκλειναν

¹ Βλ. *jungwirth*, Schweigen. Handw. d. deutsch, Aberggl., VII, 1953, στ. 1461 κ.ἑξ.

τὸν κλήδονα μὲ κόκκινο μαντήλι καὶ τὸν ἐστόλιζαν μὲ ἄνθη τοῦ κλήδονα¹.

Εἰς πολλοὺς τόπους συνηθίζεται νὰ παραλαμβάνεται τὸ ἀμίλητο νερὸ ἀπὸ τρία μέρη, π.χ. τρεῖς πηγάς, ἐκεῖνος δὲ ὅστις θὰ τὸ μεταφέρει δέον νὰ εἶναι ἀμφιθαλής². Οὕτω εἰς Σμύρνην «ἐπαιρναν ἓνα κουμάρι χωματένιο, ἀμεταχείριστο, καὶ τὸ ὀδῶν σ' ἓνα παιδάκι νὰ τὸ γεμίση νερὸ ἀπὸ τρία σπίτια ποὺ νὰ κατοικοῦσαν μονοστέφανες. Τὸ παιδί θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχη ζωντανοὺς τοὺς γονεῖς του καὶ νὰ πάρῃ τὸ νερὸ χωρὶς νὰ πῇ λέξι σὲ κανένα»³. Εἰς τὴν Σκῦρον τὸ ἀμίλητο νερὸ μεταφέρουν αἱ νέαι «μ' ἓνα καινούργιο λαήνι» «κάτω ἀπ' τὸ ζουρεῖο⁴ τοῦ μύλου»⁵ ἢ «ἓνα κορίτσι ἢ ἀγόρι πρωτογέννητο ποὺ νὰ ᾔχη στὴ ζωὴ τοὺς γονεῖς» (Κρήτη⁶, Κάρπαθος⁷). Αἱ νεάνιδες αἱ ὁποῖαι μεταφέρουν τὸ ἀμίλητο νερὸ διὰ τὸν Κλήδονα πρέπει νὰ εἶναι ἔτι «ἀπάρθενες» καὶ «συνόνομες»⁸.

Τὸ νερὸ τοῦτο θεωρεῖται ἰδιαίτερος, ὅτι φέρει τύχην, δηλ. πρὸς γάμον· διὰ τοῦτο εἰς Ἄργος Ὁρεστικὸν μαζὶ μὲ τὰς νεάνιδας καὶ «μεγάλῃ κοπέλλα ποὺ δὲν παντρεύτηκε στὴν ὥρα της, ρίχνει κι αὐτὴ ἓνα κορὸν δαχτυλίδι, γιὰ νὰ τῆς φέρῃ τύχη»⁹.

Τὸ ἀμίλητο νερὸ τοῦ Κλήδονου μεταφέρει καὶ περιέχον ἐνεργὸν δύναμιν καὶ ἐκτὸς τῆς ὕδατος εἰς τὴν ἔχον ἀποτεθεῖν τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ, διό γίνεται χρήσις αὐτοῦ ἐν συνεχείᾳ μετὰ τὴν ἐξαγωγήν αὐτοῦ καὶ ἐν ἑαυτῇ σχετικῇ ἐνεργείᾳ. Οὕτω εἰς

¹ Ν. Πέτροβιτς, Λαογραφικά Σύμμεκτα Σερβίας, Σερβ. Χρον., τόμ. Α' (1953), σ. 142. Πρβλ. Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑλληνικαὶ ἐορταὶ καὶ ἔθιμα, 2^η ἐκδ., τῆς λατρείας², Ἀθήναι 1963, σ. 216. Βλ. καὶ Λ. Α., χειρ., ἀρ. 2477 (συλλ. Δ. Καραγιαννῶπουλος, Παλαίφυτον Γιαννιτσῶν 1959), σ. 32 καὶ Π. Α. Μιμπέλα, Λαογραφικά Κυθωνίων, (Ἀϊβαλίη) Μοσχονησιῶν κλπ., Ἀθήναι 1956, σ. 59.

² Περὶ τῆς σημασίας τῶν ἀμφιθαλῶν παίδων εἰς λαϊκὰς ἐκδηλώσεις βλ. Γ. Κ. Σπυριδάκη, Οἱ ἀμφιθαλεῖς εἰς τὸν βίον τοῦ λαοῦ. Ἀρχ. τοῦ Θρακ. Γλωσσ. καὶ Λαογρ. Θεσ., τόμ. ΙΓ' (1946-47), σ. 193-208.

³ Συλβίον, Ὁ Κλήδονας, Μικρασ. Χρον., τόμ. Γ' (1940), σ. 394. Πρβλ. καὶ Π. Νικήτα, Τὸ Λεσβιακὸ μνηολόγιον, Μυτιλήνη 1953 (Λεσβιακά. Τόμ. Α', τευχ. Α'), σ. 109 καὶ Ἑλπινίκης Σταμούλη-Σαραντῆ, Λαογραφικά σύμμεκτα Μ. Ἀσίας, Μικρασ. Χρον., ἐνθ' ἀν., σ. 333-334.

⁴ τροχὸς ὕδρομύλου.

⁵ Νίκης Πέριδικα, Σκῦρος, τόμ. 1, σ. 138.

⁶ Ν. Στρατάκη, Ὁ Κρητικὸς πύθιος Ἀπόλλωνας καὶ ἡ λατρεία τοῦ Κλήδονα, Κρητ. Πρωτοχρ., ἔτος Α', Ἀθήναι 1961, σ. 145.

⁷ Εῤης Βαρίκα - Μόσκοβη, Ὁ Κλειδωνας στὴν Κάρπαθο. Δωδεκ. Ἀρχ., τόμ. Γ' (1958) σ. 237.

⁸ Μαρίας Λιοντάκη, Λατρεία στὴν Ἀνατολικὴν Κρήτη. Ἑπετ. Ἑτ. Κρητ. Σπουδ., τόμ. Α' (1938), σ. 490-491.

⁹ Λ. Α. χειρ., ἀρ. 2512, σ. 12 (συλλ. Χρ. Βλάχου, 1962).

Κρήτην κατὰ τὴν μεσημβρίαν τῆς ἡμέρας τοῦ Κληδόνου λαμβάνεται ὑπὸ νεάνιδος μικρὰ ποσότης ἀπὸ τὸ ἀμίλητο νερὸ τοῦ δοχείου τοῦ Κληδόνου. Τὸ νερὸ τοῦτο φέρεται ὑπ' αὐτῆς καὶ χύνεται ἐντὸς φρέατος, ἐνῶ δὲ αὕτη ἴσταται τὴν στιγμὴν ταύτην ἐπὶ τοῦ χεῖλους αὐτοῦ φέρει καθρέπτῃν εἰς χεῖρας, ἐστραμμένον πρὸς τὸν ἥλιον οὕτως, ὥστε αἱ προσπίπτουσαι ἐπ' αὐτοῦ ἀκτίνες ἀντανακλῶμεναι νὰ πίπτουν ἐντὸς τοῦ φρέατος. Τότε προσηλώνουσα τὸ βλέμμα ἐντὸς τοῦ φρέατος, ὑπάρχει ἡ δοξασία, ὅτι δύναται αὕτη νὰ ἴδῃ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος τὸ ἵνδαλμα τοῦ μέλλοντος συζύγου της, νὰ διακρίνῃ ἔτι τὸ ἀνάστημα, τὸ ἔνδυμα καὶ αὐτὸ τὸ ἐπιτήδευμά του, πρὸς δὲ ἂν θὰ ὑπανδρευθῇ ἢ ἂν θὰ ἀποθάνῃ ἐντὸς τοῦ ἔτους¹.

Σημειώνομεν ἐνταῦθα, ὅτι ὁ τρόπος οὗτος τῆς μαντείας, δηλ. τῆς ἐμφανίσεως μὲ τὴν βοήθειαν καθρέπτου ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος τῆς μορφῆς τοῦ μέλλοντος συζύγου τῆς νέας, ἐνθυμίζει ἀνάλογον περίπου, μὲ τινὰς διαφορὰς, κατοπτρομαντεῖαν κατὰ τὴν Ἀρχαϊότητα πλησίον τῶν Πατρῶν. Ὁ Πανσανίας εἰς τὰ Ἀρχαῖα (Βιβλ. VII, 21, 11-13) λέγει, ὅτι ἐκεῖ, καθ' ὅσον ἄλσους, ὑπῆρχεν ἱερὸν τῆς Δήμητρος· «μαντεῖον δὲ ἐνταῦθα ἔστιν αὐτοῦ, οἱ μὲν ἐπὶ παντὶ γε πράγματι, ἀλλὰ ἐπὶ τῶν καμνόντων. κάτωπτρον καλοῦσιν τὸν κάτωπτον δῆσαντες καθιάσι, σταθμώμενοι μὴ πρόσθεν καθέσθαι τῆς πηγῆς, ἀλλὰ πρὸς ἐπαυῶσαι τοῦ ὕδατος τὸ κῆρυξ τὸν κάτωπτρον. τὸ δὲ ἐκτείνον εὐχόμενοι τῇ θεᾷ καὶ θυμιάσαντες ἐς τὸ κάτωπτρον βλέπουσιν· τὸ δὲ σφισι τὸν νοσηνῆσαν ἢ τοὺς θάνατον ἢ καὶ τεθνεῶτα ἐπιδείκνυσιν· τούτῳ μὲν τῷ ὕδατι ἐς τοσοῦτο μέτεστιν ἀσπίδος...»²

Εἰς Βρύσες Μεραμβέλλου Κρήτης ὑπάρχει ἡ συνήθεια «οἱ κοπελλιᾶς νὰ πλύνονται μὲ νερὸ τοῦ Κληδόνου καὶ νὰ πορίζουνε³ ὅζω καὶ ὅπριο πρωτοδοῦνε τέτοιο ὄνομα θὰ πάρουνε»⁴. Εἰς τὴν Σύρον «παίρνουν νερὸ ἀμίλητο τοῦ Κληδόνου καὶ τὸ χύνουν μέσα σὲ μιὰ μπουκάλα· ἔπειτα ρίχνουνε μέσα ἓνα ἀσπράδι ἀπὸ αὐγὸ ἢ μολύβι λειωμένο καὶ δείχτει ὅ,τι δουλειὰ κάνει ὁ ἄντρας ποῦ θὰ πάρουν. Ἄν εἶναι βαποριέρης, θὰ σχηματίσῃ βαπόρι, ἂν εἶναι κτηματίας, θὰ δείξῃ ἀμπέλι, κλῆμα, ἂν εἶναι μάστορης, θὰ δείξῃ τὰ ἐργαλεῖα του»⁵. Εἰς τοὺς Ἑλληνας ἐκ Κυδωνιῶν Μ. Ἀσίας ἀναφέρεται τὸ ἔθιμον νὰ χύνεται «τὸ νερὸ τοῦ Κλήδονα»,

¹ Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Λαογραφικὰ Σύμμεικτα, τόμ. Γ', 1931, σ. 133. Πρβλ. *Arm. Delatte, Anecdota Atheniensia*, tom. I, Liège - Paris 1927, σ. 460 «βάλε τὸ κάτωπτρον ἔσω εἰς ὕδριαν καὶ βάλε ὕδωρ βροχῆς ἄλαλον καὶ πλησον αὐτήν».

² Πρβλ. καὶ εἰς Φαῖδ. Κουκουλέ, Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός, τόμ. Α Π, ἐν Ἀθῆναις 1948, σ. 163-164.

³ βγαίνουν, ἐξέρχονται.

⁴ πληροφορία τῆς μητρὸς μου, ἐκεῖθεν καταγομένης.

⁵ Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑλληνικαὶ ἐορταί, ἔνθ' ἄν., σ. 218.

«πάνω σὲ λειωμένο μολύβι καὶ κηρὶ καὶ ἀνάλογα μὲ τὸ σχῆμα ποὺ ἔπαιρνε τὸ μολύβι «ἐμαντεύετο» καὶ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γαμπροῦ ποὺ θὰ ἔπαιρνε τὸ κορίτσι»¹.

Κατὰ τὸ ἐσπέρας τῆς παραμονῆς τοῦ Κληδόνου ζυμώνεται ἔτι πολλαχοῦ ἀρμυροκουλλούρα, ἣτις ψήνεται καὶ τρώγεται πρὸ τοῦ ὕπνου ὑπὸ ἀγάμων (νεανίδων καὶ νέων) μὲ τὴν πίστιν, ὅτι θὰ ἴδουν εἰς ὄνειρον τὸν νέον, μέλλοντα σύζυγον, ἢ, ἀντιστρόφως, τὴν νέαν νὰ προσφέρῃ νερὸ εἰς τὸ πρόσωπον ποὺ ἔφαγεν ἀπὸ τὴν ἀρμυροκουλλούραν. Εἰς Νάξον (Ἀπειρανθιον) τὸ ζύμωμα τῆς κουλλούρας ταύτης ἐπιβάλλεται νὰ γίνῃ μὲ νερὸ τὸ ὁποῖον μεταφέρεται ἀμίλητον ἀπὸ τὸ φρέαρ².

Κατὰ παλαιότερον ἔθιμον εἰς τοὺς Ἑλληνας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡ πρωτοκόρη μεταβαίνει τὴν παραμονὴν τοῦ Κληδόνου καὶ «παίρνει ἀμίλητο νερὸ ἀπὸ τρεῖς βρύσες ἢ ἀπὸ τρία πηγάδια. Τὸ βάνει σ' ἓνα μπουκάλι, σπάζει κατόπιν ἓνα αὐγὸ καὶ χύνει τὸ ἀσπράδι μέσα. Κρεμᾷ τὸ μπουκάλι ἔξω στ' ἄστρα. Τὸ πρῶτ' ὅταν κοιτάξῃ κ' ἔχει μέσα σχήματα ὅμοια μὲ τὰ ἐργαλεῖα ποὺ θὰ ἔχῃ στὴ δουλειὰ του ὁ ἄντρας ποὺ θὰ πάρῃ»³. Ὅμοίως καὶ εἰς Σκαλοχώριον Βοΐου «οἱ κοπέλλες φέρουν ἀπὸ τρεῖς βρύσες ἀμίλητο νερὸ καὶ παρὰ σ' ἓνα μπουκάλι ποὺ κατὰ τὴν κατάκλισίν τους τὸ βράδυ τὸ τοποθετοῦν κατὰ τὸ προσκέφαλό τους γιὰ νὰ ἴδουν ἔτσι στὸ ὄνειρό τους τὸν ἐκτελεστὴν τῆς ἀρραβίας των»⁴. Εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ζητίας «πάνω εἰς τὸ τραπέζι βάζουν ἓνα μπουκάλο πᾶνι καὶ ἐπ' αὐτὸ εἰς τὸ πᾶνι ἓνα ποτηρι νερό, τὸ ὁποῖον ἔχουν φέρει ἀπὸ τὴν βούσσην ἀμίλητον· στέκεται δὲ ἡ νέα ἢ ὁ νέος καὶ κοιτάξῃ ἀδιακόπως ἀπὸ τὸ ποτηρι τὸ νερὸ καὶ βλέπει τὸ πρόσωπον τὸ ὁποῖον ἐπιθυμεῖ»⁵. Τὸ ἔθος τοῦτο τῆς μαντείας διὰ ποτηρίου μὲ ἀμίλητον νερὸν ἀναφέρεται καὶ ἐν Ἀθήναις⁶. Εἰς Λέσβον (Πέτρα) κατὰ τὴν 24 Ἰουνίου, «ξημέρωμα τ' αἶν Γιαννιοῦ πάει ἓνα κορίτσι στὴ θάλασσα καὶ παίρνει ἀπὸ σαράντα κύματα νερό. Νὰ μὴν τὴ δῇ κανεῖς, νὰ μὴ μιλήσῃ, ἀμίλητο. Ὅπ' ἀλείψουνε π' ἐκεῖνο τὸ νερό, κἀν' νε σαράντα ὁμορφιές»⁷.

¹ Π. Μιμπελά, ἔνθ' ἀν., σ. 59.

² Ν. Γ. Πολίτου, ἔνθ' ἀν., σ. 111-112.

³ Γ. Ἀ. Μέγα, Ζητ. Ἑλλ. Λαογρ., Ἑπ. Λ. Ἀρχ., ἔτ. Γ'-Δ' (1941-1942), σ. 131, (ἀνὰτ., τευχ. Β', σ. 55). Ἡ ὑδρομαντεία ἐν σιωπῇ ἀπαντᾷ γενικώτερον καὶ εἰς ἄλλους λαοὺς, ὡς τοὺς Γερμανοὺς. Βλ. *Hünnerkopf, Wasser, Handw. d. deutsch. Aberggl.*, τόμ. IX, 1938, στ. 120.

⁴ Λ. Α. Χειρ., ἀρ. 2482, σ. 15 (συλλ. Βασίλ. Μαροπούλου, Σκαλοχώριον Βοΐου, 1962).

⁵ Γ. Ἀ. Μέγα, ἔνθ' ἀν., σ. 132 (ἀνὰτ., σ. 56).

⁶ Ἐνθ' ἀν., σ. 132-33 (ἀνὰτ., σ. 56-57). Ἐκ μαγικοῦ κειμένου παραγγέλλεται κατὰ τὴν ὑδρομαντείαν ἡ χρῆσις ὕδατος, κομιζομένου ὑπὸ παιδὸς ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ λάβῃ τοῦτο ἐκ ποταμοῦ καὶ «μηδὲ ἐν τῇ ὁδῷ δεῖ λαλήσαι τι, ἥτοι ἀλαλητὶ τὸ παιδίον ἄγῃ τὸ ὕδωρ (*Arm. Delatte*, ἔνθ' ἀν., σ. 504).

⁷ Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑλληνικαὶ ἐορταί, ἔνθ' ἀν., σ. 220.

Τὸ ἐν λόγῳ ἔθιμον τοῦ Κληδόνου εἰς περιοχὰς τῆς Θεσσαλίας ἀπαντᾷ τε-
λούμενον κατὰ τὴν Πρωτομαγιάν¹. Κορίτσια τότε, ἡλικίας κάτω τῶν 15 ἐτῶν, σχη-
ματίζουν μικρὰς ομάδας, εἰς τὰς ὁποίας τὸ μικρότερον υποδύεται ρόλον νύμφης.
«Τὰ δύο ἂν τ' ἄλλα κορίτσια εἶναι αἱ συνοδοὶ τῆς καὶ τὴν κρατοῦν ἀπὸ τὰ χέρια.
Τὰ υπόλοιπα κρατοῦν μίαν στάμναν, τὴν ὁποίαν ἔχουν γεμίσει μὲ ἀμίλητο νερὸ καὶ
μὲ διάφορα ἀντικείμενα (δακτυλίδια, καρφίτσες ἢ βραχιόλια), ἀνήκοντα εἰς ἄγαμα
κορίτσια καὶ ἀγόρια. Τὰ δύο τελευταῖα κορίτσια προπορεύονται καὶ σὲ κάθε πη-
γάδι πού θὰ συναντήσουν στέκονται καὶ ἀδειάζουν λίγο ἀπὸ τὸ νερὸ τῆς στάμνας
εἰς αὐτό. Τὴν ἐπομένην τῆς Πρωτομαγιάς ἀνοίγουν τὸν κλῆδονα καὶ ἐξάγουν τὰ
ἐντὸς τῆς στάμνας ἀντικείμενα. Ἀναλόγως δὲ τῶν στιγμάτων, τὰ ὁποῖα φέρουν
ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ὕδατος ἐξάγεται ὅτι ὁ κάτοχός του θὰ παντρευθῇ γλήγορα,
ποιὰ θὰ πάρῃ, ἐὰν θὰ ἀποθάνῃ κτλ.»².

Περαιτέρω καὶ εἰς ἄλλας περιστάσεις ἀναφέρεται ἔτι ἐν χρήσει τὸ ἀμίλητο
νερὸ εἰς μαντικὰς πράξεις. Οὕτω εἰς Ἀθήνας κατὰ παλαιότερον ἔθιμον, κατὰ τὸ
ἐσπέρας τῆς τελευταίας Κυριακῆς τῶν Ἀπριλίου, ἡ παραμονὴν παρεσκευάζετο ὑπὸ νεανίδων
τὸ ἀρμυροκούλλουρο, τὸ ὁποῖον ἐξυμῶνετο μὲ ἀμίλητο νερό. Τοῦτο κατόπιν ἔτρωγε
κατὰ τὸ ἥμισυ ἡ παρασκευάσασα, τὸ δὲ ἕτερον τεμάχιον ἔθεταν ὑπὸ τὸ προσκεφάλ-
λακον εἰς τὴν εἰς τὰς Μοῖρας, νὰ ἴδῃ εἰς ποῦ θά ὀνειρῶν τῆς, ποῖον νέον θὰ ὑπαν-
δρευθῇ³. Ἡ συνήθεια αὕτη μαρτυρεῖται καὶ εἰς Βασιλίτσι Πυλίας⁴.

Κατὰ τὸ ἐσπέρας τῆς παραμονῆς τῆς ἑορτῆς τῶν Ἀγίων Θεοδώρων (Σάβ-
βατον τῆς πρώτης ἐβδομάδος τῶν νηστειῶν), εἰς πλείστους τόπους λαμβάνουν χώραν
ὡς γνωστόν, διάφοροι μαντικαὶ ἐνέργειαι ὑπὸ τῶν κορασίδων, διὰ νὰ προῖδουν
αὗται ποῖον νέον θὰ ὑπανδρευθοῦν. Μεταξὺ τούτων ἀπαντᾷ εἰς τινὰς τόπους καὶ ἡ
σχετικὴ μὲ ἀμίλητο νερό. Οὕτω εἰς Ἀράχοβαν Παρανασσίδος τὸ βράδυ τοῦτο «σπί-
τια πού ἔχουνε Γιάννη ἢ Θόδωρο, κρεμᾶνε στὴν πόρτα τοὺς ἕνα σακκουλάκι μὲ
στάρι. Τὰ κορίτσια πᾶνε σὲ δυὸ Θεοδωράδες κ' ἕνα Γιάννη καὶ κλέβουν, δῆθεν,
ἀπὸ τὰ τρία αὐτὰ σπίτια λίγο στάρι. Κατόπιν ἔρχονται στὸ σπίτι, σκαλίζουν λίγο
τὸ χῶμα καὶ σπέρνουν τὸ στάρι. Παίρνουν ἀμίλητο νερὸ στὸ στόμα καὶ τὸ φέρ-
νουν στὸ δρόμο ἀκοῦν ὀνόματα. Μὲ τὸ νερὸ ποτίζουν τὸ στάρι λέγοντας: Σὲ
σπέρνω καὶ σὲ ποτίζω κι ὁποῖος εἶναι γιὰ νὰν τὸν ἐπάρω νὰ ῥθῇ νὰ τὸ θερίσουμε

¹ Τὸ ἔθιμον μαρτυρεῖται ἤδη ἐκ τοῦ 16ου αἰ. (Βλ. Φ. Κουκουλέ, ἔνθ' ἀν., σ. 171).

² Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑλληνικαὶ ἐορταί, ἔνθ' ἀν., σ. 192-193.

³ Ν. Γ. Πολίτου, Μαγικαὶ τελεταὶ πρὸς πρόκλησιν ὀνειρῶν. Λαογρ., τόμ. Γ' (1911), σ. 7. (=Τοῦ αὐτοῦ, Λαογρ. Σύμμ., τόμ. Γ', 1931, σ. 109-110).

⁴ Γ. Ἀ. Μέγα, Ζητ. Ἑλλ. Λαογρ., Ἐπ. Λ. Ἀρχ., τόμ. Ε' (1945-49), σ. 11. (Ἀνάτ., τευχ. Γ', σ. 75)

μαζί. Προσέχουν καὶ τί ὄνειρατα θὰ ἴδωυν»¹. Εἰς Ζευγοστάσιον Καστορίας ἐπίσης «βράζουν σιτάρι καὶ καλαμπόκι καὶ τρώγουν. Τὸ βράδυ τὰ κορίτσια παίρνουν ἀπὸ τρία σπίτια σιτάρι καὶ καλαμπόκι βρασμένα, κατὰ προτίμησιν ὅμως ἀπὸ σπίτια ποὺ οἱ νοικοκυράδες δὲν εἶναι δευτεροπαντρεμένες· παίρνουν ἐπίσης καὶ ἓνα μπουκάλι νερὸ ἀπὸ τὴ βρύση, χωρὶς νὰ μιλήσουν μὲ κανένα κατὰ τὴν μετάβασιν των καὶ ἐπιστροφὴν των ἀπὸ τὴ βρύσι. Τὸ βράδυ ποὺ θὰ φᾶνε, βγάζουν τὴ πρώτη μπουκιά ψωμὶ ἀπὸ τὸ στόμα τους ὀλίγο μασημένη δίχως νὰ τοὺς καταλάβουν οἱ ἄλλοι καὶ μαζί μὲ τοὺς βρασμένους σπόρους, τὸ μπουκάλι μὲ τὸ νερὸ καὶ ἓνα δρεπάνι, τὰ τοποθετοῦν κάτω ἀπὸ τὸ προσκέφαλό τους καὶ προτοῦ νὰ κοιμηθοῦν λέγουν: "Ὅποιος εἶναι ὁ καλὸς μου νὰ ῥθῃ νὰ φᾶμε καὶ νὰ θερίσωμε μαζί. Αὐτὸν ποὺ θὰ ἴδωυν στὸ ὄνειρό τους, αὐτὸν θὰ κάνουν καὶ σύζυγον»². Εἰς Σοποτὸν Κιλαβρύτων μεταβαίνουν αἱ μαντεύμεναι νεάνιδες «σὲ ριζιμιὸ λιθάρι καὶ φέρουνε ἀπὸ τὴ βρύση ἓνα ποτήρι νερὸ ἀμίλητο καὶ ρήνει ἡ κάθεμιά μέσα ἢ σκουλαρίκι ἢ δαχτυλίδι ἢ ἄλλο ἀσημικό». Ἀκολουθοῦν ἀπὸ τὸ ποτήρι ἐπὶ τοῦ ριζιμαίου λίθου τὸ ποτήρι μὲ τὰ ἀσημικά, ἐπ' αὐτοῦ δὲ τὸ ποτήρι κόκκους σίτου, κλεμμένους, ἐπιλέγουν: «Σιτάρι σπέρνω, κριθάρ· ἀπὸ τὴν ἄσπρη εἶν' τῆς τύχης μου καὶ τοῦ ριζικοῦ μου νὰ ῥθῇ νὰ τὸ θερίσουμε». Τὰ ῥιζικά καὶ ἓνα ποτὶς φρούς καὶ ἓς πόν· ἔπειτα τοὺς καὶ τὸν ποτὶν θὰ παρουνε»³.

Διὰ τὴν ἀνεύρεσιν τέλος ἀντικειμένου, ἀποδοθέντος ὑπάρχει, ὡς γνωστόν, ἡ συνηθειὰ νὰ κατασκευάζεται καὶ διατίθεται πίττα διὰ τὸν Ἅγιον Φανούριον καὶ τὴν μάνναν του. Εἰς Κύπρον ἡ κατασκευὴ αὐτῆς εἰς τὸ μέσον τοῦτο τῆς μαντικῆς πρέπει νὰ κατασκευάσῃ τὴν πίτταν ἐπὶ ἑπτὰ κατὰ συνέχειαν ἑβδομάδας ἐκάστην Τρίτην, δέον δὲ «νὰ καθαρεύῃ», τὸ δὲ νερὸν νὰ εἶναι «ἀσύντυχον», δηλ. ἀμίλητον⁴.

Β'.—Κατὰ τὴν Πρωτοχρονιάν, ὡς γνωστόν, συνηθίζονται διάφοροι μαγικοῦ ἢ μαντικοῦ χαρακτῆρος ἐθιμικαὶ πράξεις διὰ τῶν ὁποίων ἐπιδιώκεται, ὅπως τὸ νέον ἔτος εἶναι διὰ τὴν οἰκογένειαν εὐτυχές, ἢ ἐπιζητεῖται πρόγνωσις περὶ διαφόρων γεγονότων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους. Ἐκ τούτων σημαντικὴν θέσιν ἔχει τὸ μὲ

¹ Βλ. Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑλληνικαὶ ἐορταί, ἐνθ' ἀν., σ. 127.

² Λ. Α., χειρ., ἀρ. 2459, σ. 108-109 (συλλ. Ξενοφ. Μαγκλάρα, Ζευγοστάσιον Καστορίας, 1962). Πρὸβλ. καὶ Λ. Α., ἀρ. 2512, σ. 9 (συλλ. Χριστ. Βλάχου, Ἄργος Ὀρεστικόν, 1962).

³ Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Λαογρ. Σύμμ., ἐνθ' ἀν., σ. 123. Βλ. αὐτόθι, σ. 123-124 σχετικὸν ἔθιμον ἐξ Ἀθηνῶν.

⁴ Γ. Χ. Παπαχαλαράπου, Πρόκλησις μαντικῶν ὀνειρῶν καὶ λατρεῖα τοῦ Ἀδωνίδος ἐν Κύπρῳ, Κυπρ. Σπουδαί, τόμ. 10 (1946) σ. 28-29.

πλατεϊαν διάδοσιν ἔθιμον τῆς μεταφορᾶς ἀμίλητου νεροῦ εἰς τὴν οἰκίαν πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου. Οὕτω εἰς Πυργὶ Χίου «τὸ πρῶτ' τῆς Πρωτοχρονιάς, μὲ τὴν αὐγὴ τῆς καινούργιας ἡμέρας ποὺ εἶναι ἡ πρώτη ἡμέρα τοῦ νέου χρόνου, θὰ σηκωθῇ ἕνας μέσα ἀπὸ τὸ σπῖτι νὰ πάῃ νὰ φέρῃ τὸ «ἀμίλητο νερό» καὶ νὰ κάμῃ τὸ «πο-δαρικό»¹.

Εἰς τοὺς Ἑλληνας ἐκ τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας «τὰ χαράματα, ὃ ἀρχηγὸς ἢ ἄλλο μέλος τοῦ σπιτιοῦ ἔκανε τὸ «πουνδαρικό». Ἀπὸ τρεῖς βρῦσες ἔπαιρνε ἕνα δο-χεῖο τ' ἀμίλ' του νερό κι ἄφηνε σκόπιμα τὴ τρίτη βρῦση ἀνοιχτὴ νὰ τρέχῃ μαζί μὲ γλυκύσματα ποὺ ἐγκατέλειπε ἐκεῖ γιὰ νὰ τρέχουν τὰ «μπιρικέτια» (τὰ ἀγαθὰ)². Τὸ ὕδωρ τοῦτο, μεταφερόμενον εἰς τὴν οἰκίαν, χρησιμεύει ἢ «γιὰ νὰ νιφτοῦν οἱ σπιτικοὶ τὴν αὐγὴν ποὺ θὰ σηκωθοῦνε»³ ἢ «νὰ τὸ πιοῦν»⁴, ἢ χύνεται εἰς τὰς γωνίας τοῦ σπιτιοῦ ἢ καὶ ραντίζεται τὸ σπῖτι μ' αὐτὸ πρὸς εὐετηρίαν. Ἡ ἐνέργεια αὕτη συνοδεύεται συνήθως καὶ ἀπὸ διαφόρους εὐχάς. Εἰς τὸ Σκαλοχώρι Λέσβου ἐχύνοντο «τρεῖς σταλαματιᾶς ἀπ' τ' ἀμίλ' τοῦ νεροῦ σὶ τρεῖς μπάδις τ' σπιτιοῦ, τσι λέγαν:

Καλ' μέρα τοῖ τ' Ἄντισσα Ἰσὸν Ἰσὸν.

*Πορὸν τ' καλοῦν τ' Ἰσὸν
οὐλοῦ μάλαμα τὸ ἄσπιν.*

Πολλὰ δαμαλέλια,

πολλὰ κατὸ καδέλια»

Εἰς Τελώνια (Ἄντισσα) Λέσβου ἡ νοικοκυρὰ «θὰ χύν' τοῦ ἀμίλ' του τοῦ νιρὸ τσι θὰ πῇ: Σὰν ποὺ τρέχ' τοῦ νιρὸ νὰ τρέχιν τὰ καλά μέσα στοῦ σπῖτ'»⁵. Εἰς τὴν Ἀγίαν Ἄνναν Εὐβοίας ὅποιος θὰ φέρῃ τὸ ἀμίλητο νερό, «θὰ κόψῃ κ' ἕνα κλαρὶ ἐλιᾶς καὶ θὰ ῥθῃ στὸ σπῖτι· χτυπάει ὅλους μὲ τὴν ἐλιά λέγοντας χρόνια

¹ Ἰσ. Πρωῶν, Λαϊκὴ λατρεία. Ἔθιμα τῶν ἑορτῶν τοῦ Πυργίου τῆς Χίου, Λαογρ., τόμ. 16 (1956), σ. 266. Βλ. καὶ Ἀλλαχοῦ: Λ.Α., χειρ. ἀρ. 2502, σ. 119 ἀρ. 12 (συνλ. Χρ. Ἀγε-ριδίου, Λ. Εὐγενίδου, Β. Φθενάκη ἐκ Γαλατείας Ἑορδαίας, 1962). Ὁμοίως Λ.Α., χειρ., ἀρ. 2761 σ. 322 (συνλ. Γ. Ν. Αἰκατερινίδου, Ἑμμ. Παπᾶς Σεργῶν, 1963).

² Παν. Α. Μπιμπέλα, Λαογραφικὰ Κυθωνιῶν κλπ. ἔνθ' ἀν., σ. 21. Πρβλ. Ν. Ε. Μηλιώρη. Ἱστορικά καὶ Λαογρ. τῶν Βουρλῶν σύμμεικτα, Μικρ. Χρον., τόμ. 6 (1955), σ. 265. ὁμοίως Ε. Ἀναγνωστοπούλου, ἔνθ' ἀν.

³ Βλ. Κ. Μαρίνη, Δωδεκαήμερίτικα πανηγύρια, (Ἀθήναι 1958), σ. 65.

⁴ Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Λαογρ. Σύμμ., ἔνθ' ἀν., σ. 200 καὶ Γ. Α. Μέγα, Ἑλλην. ἑορταί, ἔνθ' ἀν., σ. 70. Περιοδ. «Ἡλῖος», τόμ. 20, σ. 723.

⁵ Βλ. Π. Νικήτα, Τὸ Λεσβιακὸ Μηνολόγιον, ἔνθ' ἀν., σ. 253.

⁶ Π. Νικήτα, ἔνθ' ἀν., σ. 260. πρβλ. αὐτόθι, σ. 238.

πολλά»¹. Ὅμοίως «εἰς τὰ χωριά τοῦ Μαραθῶνος καὶ τοῦ Ὠρωποῦ ὁ κομίζων τὸ ἀμίλητο νερὸ εἰς τὴν οἰκίαν φέρει καὶ κλώνους τινὰς ἐλαίας καὶ ἄγριον κρίνον καὶ μὲ αὐτὰ χτυπᾷ, ὅλους τοὺς οἰκείους εἰς τὴν κεφαλὴν, ἐπευχόμενος «καλημέρα καὶ εὐτυχὲς τὸ νέον ἔτος»².

Εἰς τὸ Μικρὸ Σούλι Σερρῶν ὁ μεταφέρων «τὸ βουβὸ νερὸ»³ κρατεῖ εἰς χειῖρας καὶ ἓνα πουρνάρι, λέγει δέ, ἐνῶ χύνει τὸ νερὸ εἰς τὴν ἐξώπορταν καὶ τὴν κτυπᾷ μὲ τὸ πουρνάρι:

«Δόχαρα, δόχαρα καὶ Ὁγιε Βασίλει,
πολὺν μάλαμα καὶ ἀσήμι,
πολὺν σιᾶρ⁴, πολὺν κριθᾶρ⁵,
πολὺν μπερ⁶ κέτ⁷
καὶ στήν (τάδε) ἓνα γαμπρό...
ἦ: καὶ σὶὸν (τάδε) μιὰ νύφη...
ἦ: καλὰ γεράματα...»⁸.

Ἡ ἐνέργεια ἐνταῦθα τοῦ κτυπήματος μὲ τὴν ἑλαιοὺς καὶ ἄγριον κρίνον, ὡς παρατηρεῖ ὁ Ν. Γ. Πολίτης, ἀπορρέει ἀπὸ τὴν «τῆς γονιμοποιουῦ δυνάμεως» ἢ ἀπὸ τὴν ἐν τῇ λαϊκῇ ἀνέκδοτῳ ἐκτατοχῇ εἰς τοὺς ὁμοσπύς κλάδους δένδρου ἢ φυτοῦ⁹.

Εἰς Σιτοχώρι Σερρῶν τὴν δευτέραν ἡμέραν τοῦ ἔτους, ἣτις θεωρεῖται ὡς Πρωτοχρονιά, «τὰ ξημερώματα πρωὶ-πρωὶ ὄρθος ὁμιλία, βουβά, φέρομε νιρὸ ἀπὸ τὸ μισοχώρ¹⁰. Μαζὶ παίρνομε καὶ μιὰ πέτρα καὶ πααίνομε σὸ σπὶτ¹¹ στὴ φωτιά ἐκεῖ ποὺ καίει καὶ κάνομε ποδιακὸ πάλι. Αὐτὸς εἶναι ὁ πραγματικὸς ποδιακός»¹². Εἰς Νιγρίταν, ὁμοίως τὴν ἐπαύριον τῆς Πρωτοχρονιάς «ὁ νοικοκύρης ἢ ἄλλος μέσα ἀπὸ τὸ σπὶτ¹³ (αὐτὸς ποὺ βρῖσκει τὸ νόμισμα στὴ βασιλόπιττα), πρὶν τὸν ποδιακὸ¹⁴, πααίνει καὶ παίρνει βουβὸ νιρὸ»¹⁵.

¹ Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑλληνικαὶ ἐορταί, ἐνθ' ἀν., σ. 70.

² Γ. Ἀ. Μέγα, Ζητ. Ἑλλ. Λαογρ., ἐνθ' ἀν., σ. 131, (Ἀνάτ., τευχ. Γ', σ. 51). Πρβλ. καὶ Π. Νικίτια ἐνθ' ἀν., σ. 216.

³ κατὰ τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς Πρωτοχρονιάς.

⁴ Λ.Α., χειρ., ἀρ. 2762, σ. 29 (συλλ. Γ. Ν. Αἰκατερινίδου, Μικρὸ Σούλι Σερρῶν 1963).

⁵ Βλ. εἰς Λαογρ., τόμ. 6, σ. 330.

⁶ Λ.Α., χειρ., ἀρ. 2763, σ. 96-97 (συλλ. Γ. Ν. Αἰκατερινίδου, Σιτοχώρι Σερρῶν 1963).

⁷ Ποδαρικό. Τοῦτο γίνεται καὶ ἐνταῦθα τὴν δευτέραν ἡμέραν τοῦ ἔτους. Βλ. καὶ Λ.Α. χειρ., ἀρ. 2761, ἐνθ' ἀν., σ. 322 (χωρ. Ἑμμ. Παπᾶς Σερρῶν). Ὅμοίως αὐτόθι, σ. 424 (Παλαιοκώμη Σερρῶν).

⁸ Λ.Α., χειρ., ἀρ. 2763, ἐνθ' ἀν., σ. 24-25 (συλλ. Γ. Ν. Αἰκατερινίδου, Νιγρίτα Σερρῶν)

Πλὴν τῆς Πρωτοχρονιάς χοῦσις τοῦ ἀμίλητου νεροῦ γίνεται καὶ κατ' ἄλλας ἑορτάς. Οὕτω εἰς τοὺς Σαρακατσάνους τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων, λίαν πρωΐ, «τὰ παιδούρια (=ἀγόρια) ἀπὸ δώδεκα χρονῶ καὶ κάτω, πααίνουν στὰ νερὰ νὰ πιοῦν καθάριο νερὸ καὶ νὰ ἀρτύσουν τὶς βρούσες μὲ τυρὶ καὶ βούτυρο. Εἶναι καλὸ γιὰ τὸ βιός. Παραβγαίνουν ποιὺς θὰ πρωτοπάῃ γιὰ νὰ πιῇ ἀμίλητο νερὸ καὶ νὰ χύσῃ στὴ βρύση τυρὶ καὶ βούτυρο γιὰ νὰ τρέχουν στὸ σπίτι του μπόλικο σὰν τὸ νερὸ τὰ γάλατα»¹.

Εἰς τοὺς Ἑλληνας ἐκ Φαράσων τῆς Μ. Ἀσίας «τὰ Μεγά τὰ Φῶτα» (=Θεοφάνια) «μὲ τὰ χαράματα οἱ γυναῖκες σηκώνονταν καὶ κατέβαιναν στὸ Μέγον τὸ Ποτάμι, τὸ Ζαμάντη. Πήγαιναν καὶ γύριζαν πιρμὴ κατξέψουν (=δίχως νὰ μιλήσουν)· κουφοῦ πααίνκαν κουφοῦ ὑρίσκαν (=στὰ κρυφὰ πήγαιναν στὰ κρυφὰ γύριζαν), κρατῶντας τὸ σταμνί. Ἐπαιρναν νερὸ ἀπὸ τὸ ποτάμι καὶ γύριζαν στὸ σπίτι»². Εἰς τὴν Πλάκαν τῆς Αἰήνου «τ' Ἀλόφωτα οἱ γυναῖκες παίρνουν τὶς εἰκόνες ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ πᾶνε στὴν ἐκκλησίαν καὶ πᾶνε στὴ θάλασσα. Καὶ ὅταν ρίξῃ ὁ παπᾶς τὸ σταυρὸ, κολυμποῦν ἀπὸ τὸ σταυρὸ καὶ τὸν πιάσουν· καὶ ἀναμεταξὺ οἱ γυναῖκες, ὅσο νὰ πιάσουν τὸ Σταυρὸ ἀπὸ τὴ θάλασσα, παίρνουν μὲ μιὰ κρατύνι (νεροκόλνηθι) νερὸ ἀπὸ τὸ πιάσαν καὶ πααίτα βουτύρον βαμπακὶ μέλι σὰν νὰ πλύνουν τὶς εἰκόνες· ὅτ' ἔκλιναν ἑνακοσφρό). Ὑστερὰ τὸ νερὸ ἐκείνο τὸ πηγαίνουν στὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸ χύνουν ἐν μέσῳ τοῦ δέν πατιέται»³. Παλαιότερον εἰς Ἀθήνας τὴν 1 Μαρτίου, ἡμέρα κολλαχοῦ θεωρεῖται ὡς πρώτη τοῦ ἔτους, «ἢ κάθε νοικοκυρὰ ἔπαιρνε πρωΐ-πρωΐ ἀμίλητο νερὸ ἀπὸ τὸ πηγάδι, ἔβρεχε ὀλίγο γρασίδι καὶ μὲ αὐτὸ ἐδρόσιζε ὅλους τοὺς ἐνοίκους, ἐνῶ ἀκόμη ἐκοιμῶντο, καὶ κατόπιν ἐρράντιζε τὸ σπίτι» ὑποδεχομένη τὸν Μάρτιον⁴. Συμφώνως πρὸς παλαιότερον, πρὸ τοῦ 1922, ἔθιμον εἰς τοὺς Ἑλληνας τῆς περιοχῆς Ἀδριανουπόλεως, κατὰ τὴν νύκτα τῆς παραμονῆς τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἡτις κατέχει ἰδιαίχουσαν θέσιν εἰς τοὺς ἀγροτικούς καὶ ποιμενικούς πληθυσμούς ἰδίᾳ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος, θεωρουμένη ὡς ὁρόσημον τοῦ θερινοῦ ἑξαμήνου, πολλὰ οἰκογένειαι ἤρχοντο εἰς τὸν ποταμὸν Τόνζον «ὅπόθεν τὸ μεσονύκτιον διέρχεται ὁ ἅγιος Γεώργιος ἔφιππος καὶ κατόπιν πίνουν νερὸ ἀπὸ τὸν ποταμὸν ἢ μᾶλλον κρατοῦν αὐτὸ ἐντὸς τοῦ στόματος· ἀπαγορεύεται δὲ νὰ ὁμιλήσουν εἰς τινα μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς

¹ Ἀγγέλ. Χατζημηχάλη, Σαρακατσάνοι, τόμ. Α', Μέρος Α', Ἀθήνα 1957, σ. ρνε'.

² Βλ. Δ. Λουκοπούλου - Δ. Πετροπούλου, Ἡ λαϊκὴ λατρεία τῶν Φαράσων, Ἀθήνα 1949, σ. 86.

³ Βλ. Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑλληνικαὶ ἑορταί, ἐνθ' ἄν., σ. 79.

⁴ Γ. Ἀ. Μέγα, Ζητ. Ἑλλ. Λαογρ., ἐνθ' ἄν., σ. 21, (Ἀνάτ., τευχ., Γ', σ. 85).

εἰς τὸν οἶκον»¹. Εἰς τὸ χωρίον Ἁγίος Ἀθανάσιος, νομοῦ Πέλλης, τὴν πρωΐαν τῆς Πρωτομαγιάς αἱ γυναῖκες αἱ ὁποῖαι ὑποφέρουν ἀπὸ πονοκέφαλον μεταβαίνουν πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου εἰς τὴν βρύσιν τοῦ χωρίου, «χωρὶς νὰ ποῦν σὲ κανένα τίποτε». Ἐκεῖ θὰ κάμουν τὸν σταυρόν των «θὰ πλυθοῦν, θὰ ρίξουν χρήματα μέσα στὸ νερὸ καὶ χωρὶς νὰ μιλήσουν θὰ γυρίσουν στὸ χωριό»².

Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναλήψεως τὸ παραλαμβάνομενον νερό, ὡς ἀμίλητο, θεωρεῖται ἀκόμη πλέον ἰσχυρόν, ἔχον θεραπευτικὰς ιδιότητας. Εἰς Πολύχιντον Λέσβου κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν «παίρνιν μὲ τοῦ κ'μάρ' ἅμ' τοῦ γιαλὸ ἁμίλ' του νιρὸ ἅμ' τὰ σαράδα τούματα. Τσ' ἅμα νεῖσι ἄρρουστος, σὶ πιριχοῦν νὰ γιάν'ς. Ὑστισιρα πιτοῦσι δου, σποῦσι δου τοῦ κ'μάρ' σὶ μιὰ ριζιμιὰ πέτρα, γιὰ νὰ φύγιν τὰ κακά»³.

Γ'. — Εἰς ἐπὶ δὴ ν εἰς Σκῦρον πρὸς θεραπείαν τοῦ ἡλίου, δηλ. τῆς ἡλιάσεως, «πῆ' αἶνανε τσαὶ παίρνανε ἁμίλ' το νερό», ἀφοῦ δὲ ἐτηροῦντο σχετικὰ μαγικὰ παραγγέλματα, «ἡ γιάτρισσα τ'ς ἔρριχνε ἀπ' τὸν βραχίονά της τρεῖς βολές νερὸ» καὶ ἔλεγε τὴν σχετικὴν ἐπωδὴν⁴. Ὁ πάσχων ἐκ χρονίης θεραπεύεται, ἐὰν πῖη καὶ ραντισθῇ μὲ νερὸ τὸ ὁποῖον ἔχει μεταφερθῇ ἀπὸ τὴν ἀμύλητον ἀμύλητον καὶ ἔχει προετοιμασθῇ διὰ τὴν θεραπείαν μὲ εἰδικὴν τελετὴν (Εὐχαιρὰδες Εὐβοίας)⁵. Εἰς Θράκην τὸν νερόν «μερικὰς φορές τὸν ἔθαψαν μὲ τὸ δακτυλίδι τ' καὶ στὸ ξεχωμάτισμα⁶ τὸ φύλαγαν γιὰ γαστρίκον, τὰ ἔρριχναν μέσα σ' ἀμύλητον νερὸ κ' ἐνίβαν τὸ ζουριασμένο ἢ ἄρρωστο παιδί, ἀνέτρεχα, τὸ ἔδιναν νὰ πιῇ καὶ γίνονταν καλὰ»⁷.

Πρὸς λύσιν ἀνδρογύνου ἐκ μαγικοῦ καταδέσμου παραγγέλλεται εἰς χειρόγραφον ἐκ Κῶ τοῦ ἔτους 1799 «νὰ εὐρῆς τρία δέντρα ἐλιές ἄγριες ὅπου νὰ τὶς ἔχουν φυλλιασμένες διὰ ἡμέρες καὶ νὰ μὴν εἶναι πιασμένη ἢ φύλλιασί τους, νὰ εἶναι ὅς τὴν ἀράδα καὶ οἱ τρεῖς καὶ νὰ πάρῃς τὰ δέματά τους καὶ τὸ χῶμά τους νὰ τὰ

¹ Π. Παπαχριστοδοῦλον, Σύμμεκτα λαογραφικὰ Ἀδριανουπόλεως, Θρακικά, τόμ. Β', (1929), σ. 431.

² Λ.Α., χειρ., ἀρ. 2394, σ. 179 (συλλ. Γ. Κ. Σπυριδάκη, Ἀγ. Ἀθανάσιος Πέλλης, 1961).

³ Π. Νικήτας, ἔνθ' ἀν., σ. 249. Κατ' ἐθῆμον εἰς Γύθειον «οἱ πάσχοντες ἐκ χρονίης ἀσθενείας πηγαίνουν εἰς τὴν θάλασσαν ἀμίλητοι καὶ κολυμβῶντες θεραπεύονται». (Βλ. Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑλλην. ἑορταί, ἔνθ' ἀν., σ. 220).

⁴ Βλ. Νίκης Περδικα, Σκῦρος, ἔνθ' ἀν., σ. 154-55, ἀρ. 9.

⁵ Λ.Α., χειρ., ἀρ. 1612, σ. 14 (συλλ. Δημ. Οἰκονομίδου 1949).

⁶ ἀναχομιδή.

⁷ Βλ. Ἑλπ. Σαραντῆ-Σταμούλη, Προλήψεις Θράκης, Λαογρ., τόμ. 14 (1952), σ. 198, ἀρ. 466.

πάσης ἀμίλητα, τὸ Σάββατο βράδν· νὰ τὰ φέρης νὰ τὰ βάλης ᾿ς ἓνα καζάνι, μέσα νὰ βάλης νερόν· νὰ τὰ βράσης μαζί καὶ νὰ λουστῇ ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ μαζί μετ' ἐκεῖνο τὸ νερὸ ἀμίλητα· καὶ νὰ βρεθοῦνε μαζί ἀμίλητα καὶ νὰ εἶναι καὶ τὸ νερὸν ὅπου θὲν νὰ φέρουν ἀπὸ τῇ βρύσῃ ἀμίλητο· καὶ Θεοῦ θέλοντος λύει ἡ μαγεία»¹. Εἰς ἕτερον παλαιότερον κείμενον λύσεως ἐκ δεσμῶν τῆς μαγείας λέγεται: «καὶ ὑπαγε νερὸν ἄλλαν εἰς μαστραπᾶν εἰς ἀπόχυσιν φεγγαρίου»², πρὸς δὲ «ἐὰν θέλῃς νὰ εὕρῃς κλέπτῃν ἢ ἄρρωστον ἢ ἄλλο πρᾶγμα ὅπου θέλεις, ὡς ὑπάγῃ ἓνα παιδί παρθένον νὰ γεμίσῃ ἓναν ἱμπρίκιν καινούργιον νερόν, ἀσύντυχον»³, ἀλλαχοῦ δὲ «ἔπαρε καὶ μίαν γαστέρα καὶ γέμισέ την νερόν ἀπὸ βρύσιν ἀνατολικήν, ἄλλalos»⁴.

Δ'.—Κατὰ τὸν γάμον διὰ τὸ ζύμωμα τοῦ προζυμιοῦ τῶν ψωμῶν εἰς Μανιάκι τῆς Μεσσηνίας, «τὴν Τετάρτην, πρῶτ' ντένουν κοριτσιίστικα ἓνα ἀγόρι 17-18 χρονῶν καὶ τοῦ δίνουν τὸ σταμνί, ποὺ θὰ φέρῃ τὸ νερὸ ἀμίλητο»⁵, τὸ ὁποῖον θὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ τὸ ζύμωμα τοῦ ἁγίου Λευκάδα τὸ νερὸ τοῦτο μεταφέρεται ὑπὸ τριῶν νεανίδων, αἵτινες ἀπὸ τὴν ἑξῆς ἡμέρας ἀμίλῃσιν καθ' ὅλην τὴν διαδρομὴν τῶν ἀπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ μέχρι τῆς πηγῆς. Ἐκεῖ, ἀφοῦ ρίψουν νομίσματα ἐπὶ τοῦ ὕδατος μετ' ἐπίκλησιν ἀναγινώσκουσι τὰς ἀνάγκας, καλεσοῦσι τὰς συγγενεῖς τῶν καὶ ἐπιστολοῦσιν ἐπὶ τὴν οἰκίαν, ζητοῦσιν τὴν αὐτὴν οἰκὴν, διότι κακὸν θεωροῦσιν οἰωνὸν καὶ μαντεύον νὰ ἐκστομίσωσι λέξιν»⁶. Πρὸ τῆς ἐκκινήσεως εἶτα τῆς γαμηλίου πομπῆς πρὸς τὴν ἐκκλησίαν διὰ τὴν στέψιν τοῦ ζευγους ὑπῆρχεν ἐν Ἀθήναις εἰς παλαιότερους χρόνους τὸ ἔθιμον, νὰ ραντίζουν τὸν δρόμον «μετ' ἀμίλητο νερό, ποὺ περιεῖχεν ἄλατι», «γὰ νὰ λειώσουν οἱ κατάρες»⁷.

Ε'.—Εἰς Σκαλοχώριον Βοΐου «στὸ τέλος τοῦ θεισμοῦ τῶν χωραφιῶν, ἀφίνουν λίγα στάχυα ἀθέριστα, φέρουν κατόπιν ἀμίλητο νερὸ καὶ τὰ ποτίζουν στὴ ρίζα τους»⁸. Τὰ στάχυα ταῦτα φυλάττονται κατόπιν εἰς τὸ εἰκονοστάσιον ἕως τὴν νέαν σποράν, ἀκολουθῶς δὲ τὰ τρίβουν «μέσα στὸ πρῶτο σπόρο γὰ νὰ φυλάγῃ ἔτσι καὶ νὰ προστατεύῃ τὰ χωράφια»⁹.

¹ Φ. Κουκουλέ, Μεσαιωνικοὶ καὶ Νεοελληνικοὶ κατάδεσμοι, Λαογρ., τόμ. 9 (1926), σ. 87.

² Arm. Delatte, ἐνθ' ἀν., σ. 552.

³ Ἐνθ' ἀν., σ. 48-49.

⁴ Αὐτόθι, σ. 51. Πρὸβλ. καὶ εἰς σ. 91.

⁵ Γ. Α. Μέγα, Ζητήμ. Ἑλλ. Λαογρ., Ἐπ. Α. Ἀρχ., ἔτ. Β' (1940) σελ. 129. (Ἀνάτ., τευχ. Α', σ. 65).

⁶ Ν. Γ. Πολίτου, ἐνθ' ἀν., σ. 255-256.

⁷ Γ. Α. Μέγα, ἐνθ' ἀν., σ. 148. (Ἀνάτ., τευχ. Α', σ. 84).

⁸ Α. Α., χειρ., ἀρ. 2482, σ. 14. (σὺλλ. Β. Μαροπούλου, Σκαλοχώριον Βοΐου, 1962).

⁹ Αὐτόθι, σ. 15.

ΣΤ'.—Τέλος κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀποδημίας μέλους τῆς οἰκογενείας, πλὴν ἄλλων ἐθιμικῶν πράξεων μὲ μαγικὸν χαρακτῆρα πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς προφυλάξεως τοῦ ξενητευομένου ἀπὸ κακόν, οὕτω δὲ τῆς εὐτυχίας καὶ προκοπῆς του εἰς τὴν ξενητείαν καὶ τῆς ἐπιστροφῆς του, ἔβαλλον εἰς τὸ κατώφλι «ἓνα μαστραπᾶ γεμᾶτο μὲ ἄκριτο νερὸ πού τὸ ἔφερνε ἀπὸ τῆ βρύση πρωὶ-πρωὶ ἓνα παιδί πού ζοῦσαν οἱ γονεῖς του. Δὲν ἔπρεπε νὰ μιλήσῃ στὸ δρόμο σὲ κανένα»¹. Εἰς τὸ ἄκριτον (=ἀμίλητον) νερὸ ἔρριπτον καὶ κέρματα, ὁ ταξιδιώτης δέ, ἀφ' οὗ θὰ ἔκαμνεν εἰς τὸ εἰκονοσιᾶσι τὸν σταυρόν του καὶ τρεῖς μετάνοιες «κατευθύνετο πρὸς τὸ κατώφλι. Μὲ τὸ δεξιὸ χερί σκόρπαιε τὰ χρήματα καὶ μὲ τὸ ἀριστερὸ τὸ πόδι τὸ νερὸ, ἀλλὰ κατὰ τέτοιον τρόπον, ὥστε, τὰ μὲν χρήματα νὰ σκορποῦσαν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ σπιτιοῦ, τὸ δὲ νερὸ πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ σπιτιοῦ»².

Εἰς τὰς ποικίλας χρήσεις ταύτας τοῦ ἀμίλητου νεροῦ, δηλαδὴ τοῦ ἐν ἄκρῃ σιωπῇ κομισθέντος ἐκ τῆς πηγῆς, παρατηροῦμεν, ὅτι φαίνεται ἐνυπάρχουσα εἰς αὐτό, κατὰ τὴν πίστιν τοῦ λαοῦ, δύναμις θεομαντικὴ ἢ μαγικὴ, συντελεστικὴ πρὸς τὸν ἐπιζητούμενον διὰ τῆς χρήσεως τοῦ νεροῦ ἥτις διὰ τοῦ λόγου ὑπάρχει κίνδυνος νὰ ἀπολεσθῇ.

Ἐκ τῶν ἐπιστημῶν τῶν πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἀποσκοποῦν φαίνεται ἡ μαντική. Κατὰ τὴν Ἀρχαιότητα ἤδη ἀπεδίδετο μαντικὴ δύναμις εἰς τὸ ὕδωρ καὶ ὑπὸ τὴν ἀπόσσωπον αὐτοῦ μορφήν, τὸ ὁποῖον παρὰ τὴν ἀπόσπασιν ἀνόμενον³, ἀναφέρονται δ' οὕτω πράξεις ὑγρομαντείας καὶ λεκανομαντείας⁴, καὶ οὕτως δ' ὅμως εἰς προσωποποιήσεις αὐτοῦ ὑπὸ μορφήν θεοτήτων, ὡς αἱ ἐνάλιοι, ἦτοι ἡ Θέτις, ἡ Λευκοθέα, ὁ Πρωτεύς, ὁ Νηρεὺς καὶ ἄλλαι, πρὸς δὲ καὶ αἱ νύμφαι τῶν πηγῶν καὶ θεότητες τῶν ποταμῶν. Οἱ δαίμονες οὗτοι ἠδύναντο νὰ ἐμπνεύσουν ἄτομα, ὥστε νὰ προφητεύουν, οἱ δ' οὕτω ὑπὸ τῶν νυμφῶν μαντικῶς ἐμπνεόμενοι ἐκαλοῦντο «νυμφόληπτοι»⁵. Αἱ θεότητες αὗται ἦσαν χθονίας προελεύσεως, πρὸς αὐτὰς δὲ τὸ ἀναβλύζον ἐκ τῆς γῆς ὕδωρ τῶν πηγῶν εὐρίσκετο κατ' ἀκολουθίαν εἰς ἄμεσον σχέσιν, ἀποκτῶν διὰ τούτων μαντικὴν ἢ ἄλλην μυστικὴν δύναμιν. Περὶ τῆς πίστεως ταύτης, πλὴν ἄλλων ἐνδείξεων⁶, χαρακτηριστικὴ εἶναι μεταγενεστέρα μαρτυρία εἰς μα-

¹ Λ.Α., χειρ., ἀρ. 2748, σ. 111 (συλλ. Κωνστ. Ἰωαννίδου, Κωστάνα Ἡπειροῦ 1963).

² Αὐτόθι, σ. 111-112.

³ Βλ. *A. Bouche-Leclercq*, Histoire de la divination, tom. II, Paris 1879, σ. 261.

⁴ Βλ. εἰς *Martin Ninck*, Die Bedeutung des Wassers im Kult und Leben der Alten, Darmstadt 1960, σ. 49 κ.ἐξ.

⁵ Βλ. παρὰ *A. Bouche-Leclercq*, ἐνθ' ἄν., σ. 264.

⁶ Βλ. *M. Ninck*, ἐνθ' ἄν., σ. 1-46.

γικόν πάπυρον. Ὁ μαντευόμενος περί τινος πράξεως παραγγέλλεται ἐνταῦθα νὰ τοποθετήσῃ ὕδωρ ἐντὸς λεκάνης ἢ δοχείου, τὸ ὕδωρ δὲ τοῦτο, δέον νὰ εἶναι ὄμβριον, ἐὰν πρόκειται νὰ καλέσῃ τοὺς ἐπουρανίους θεοὺς, θαλάσσιον, ἐὰν ζητήσῃ τοὺς ἐπιγίους, καὶ πηγαῖον ἐὰν συμβουλευθῇ τοὺς «νέκυας», ἥτοι πνεύματα (δαίμονας) ἀποβιωσάντων¹.

Οἱ χθόνιοι δαίμονες ἀπαντοῦν ἀντιστοίχως καὶ ὡς νύμφαι τῶν πηγῶν², ἡ δοξασία δὲ αὕτη διασφύζεται, ὡς γνωστόν, μέχρι τῆς σήμερον εἰς τὸν λαὸν εἰς παραδόσεις του (βλ. ἀνωτ., σ. 42-43) περὶ Νεράϊδας ἢ στοιχειῶ τῆς πηγῆς, πρὸς δὲ καὶ εἰς τὰς προσφορὰς εἰς τὰς πηγὰς κατὰ τὴν Πρωτοχρονιὰν ὡς ἀνωτέρω, μετὰ τὸν γάμον ὑπὸ τῆς νεονύμφου κλπ.³.

Ἡ ἐπιβαλλομένη σιγὴ κατὰ τὴν μεταφορὰν καὶ χρῆσιν τοῦ μὲ μαντικὴν ιδιότητα ὕδατος ἀπαντᾷ εἰς διαφόρους ἐνεργείας, οἷον μαντικάς, μαγικάς, λατρευτικάς κ.ἄ., πλὴν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους⁴, μαρτυρεῖται δὲ ἤδη ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Ρωμαϊκῆς Ἀρχαίας καὶ ἑλληνιστικῆς ἀπαραίτητος προϋπόθεσις κατὰ τοὺς οἰωνισμοὺς τῶν Ρωμαίων πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ἐπιδιωκομένου σκοποῦ ἐθεωρεῖτο τὸ Silentium, δηλαδὴ ἡ ἄκρα, ἐκτενέστερος ἡσυχία εἰς τὸν τόπον τῆς ἐνεργουμένης μαντείας (Cicero, Divina., II, 71, 22). Ἡ μαγικὴ πράξις ἔπαιον, ὡς μαρτυρεῖται ἐκ τῶν μαγικῶν παπύρων, ἀπαντᾷ ἐπίσης ἡ σιωπὴ ὡς σπουδαιότατον στοιχεῖον πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ μαγικοῦ σκοποῦ. «Τὸ ἄνθρωπος δάκτυλον ἐπὶ τὸ στόμα καὶ λέγε: σιγὴ, σιγὴ σύμβολον θεοῦ ζῶντος, ἀφθάρτου»⁵. «δαίμονες ἐν φθιμένοις, σιγὴν τρομέοντες»⁶. «μηδενὶ δοὺς ἀπόκρισιν»⁷. εἰτα εἰς μαντεῖαν: «λαβὼν ἄγγελον χαλκοῦν (καὶ) βαλὼν εἰς αὐτὸ ὕδωρ ὄμβριον ἐπίθουε λίβανον ἄρσενικόν· λόγος ἡρεμείτω γαῖα καὶ ἄηρ ἡρεμείτω, θάλασσα ἡρεμείτω, ἡρεμείωσαν καὶ οἱ ἄνεμοι καὶ μὴ μοῦ ἐμποδίζεσθε εἰς μαντεῖαν μου ταύτην, μὴ φωνή, μὴ ὀλολυγμός, μὴ συριγμός. Ἐγὼ γάρ εἰμι προφήτης καὶ μέλλοντος φωνεῖν...»⁸. Ἐνταῦθα ἡ χρῆσις τοῦ ὕδατος εἰς τὴν μαντικὴν πράξιν γίνεται ὑπὸ ἀδιατάρακτον σιωπῇ. Καὶ εἰς τοὺς

¹ Βλ. «...λαβὼν ἄγγος χαλκοῦν ἢ λεκάνην...βάλε ὕδωρ· ἐὰν μὲν τοὺς ἐπουρανίους θεοὺς κλήξῃς ζῆνιον (=ὄμβριον)... ἐὰν δὲ νέκυας πηγεῖον...» παρὰ Ninck, ἐνθ' ἀν., σ. 51.

² Βλ. M. Ninck, ἐνθ' ἀν., σ. 13 κ.εξ.

³ Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, ἐνθ' ἀν., σ. 301-302.

⁴ Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, ἐνθ' ἀν., σ. 142-43 καὶ γενικώτερον εἰς τὸ ἄρθρον τοῦ Jungewirth, Schweigen, ἐν Handw. d. deutsch. Aberggl., τόμ. VII, 1953, στ. 1460.

⁵ Karl Preisendanz, Papyri graecae magicae, I, Leipz-Berl. 1928. σ. 92 (στ. 555-560).

⁶ Ἐνθ' ἀν., σ. 40 (στ. 204).

⁷ Αὐτόθι, σ. 22, (στ. 25).

⁸ Αὐτόθι, σ. 14, (στ. 321-324).

κατόπιν μεσαιωνικούς χρόνους φαίνεται, ὅτι συνεχίσθη ἡ μὲ σιωπὴν χοῆσις ὕδατος πρὸς τοὺς σκοποὺς τούτους, ὥς ἐξάγεται ἐκ μαρτυριῶν τῶν ἐσχάτων Βυζαντινῶν καὶ τῶν μετ' αὐτοὺς χρόνων. Οὕτως εἰς μαγικὰς πράξεις ὁρίζεται: «ἔπαρον πινάκιν ἀφόριον καὶ ἄσυλον καὶ βάλε μέσα νερόν ἀπὸ βρύσιν ἀνατολικήν, ἄλαλος καὶ ἀνυπόστρεφος (κώδ. XVI αἰ.)»¹ «ἔπαρον ἓνα πιβατάριν ἀφόρεστον καὶ ἄμε εἰς βρύσιν τρέχουσαν ἀντικρυς τοῦ Ἡλίου καὶ γέμισον αὐτὸ νερόν, ἄλαλον, ἀσύντυχον καὶ ἀνυπόστροφον» (κώδ. XV αἰ.)². «Βάλε ἔσω ὕδωρ ὄμβριον, ἄλαλον καὶ ἀνυπόστροφον, προαγνίσας ἡμέρας ἡ'...» (κώδ. XV αἰ.)³. «...ἐπικαλοῦ πρώτα τοὺς ἀγγέλους τῆς ἡμέρας νὰ ὑποτάξουν τὰ δαιμόνια εἰς τὴν χορείαν σου μὲ τὰ καπνίσματα λίβανον καὶ ἀπήγανον καὶ τριαντάφυλλα ξηρά· καὶ ἔπαρε καὶ μίαν γαστέρα καὶ γέμισέ την νερόν ἀπὸ βρύσιν ἀνατολικήν, ἄλαλος...» (κώδ. XVI αἰ.)⁴.

Παρατηροῦμεν οὕτω, ὅτι τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα τοῦ «ἀμύλητου νεροῦ» εἰς τὸν βίον σήμερον τοῦ λαοῦ ἔχει παράδοσιν συνεχιζομένην ἤδη ἐκ τῆς Ἀρχαιότητος. Εἰς τὰς μυστικὰς δὲ ἐνεργείας (μαντικὰς, φαρμακείας, λατρευτικὰς κλπ.) τοῦ λαοῦ εἰς τὰς ὁποίας ἀπαντᾷ, ἔχει, ὥς εἵπομεν καὶ ἀνωτέρω σ. 45-46, τὴν βαθυτέραν σημασίαν τῆς μὴ διαταραχῆς διὰ τῆς σιωπῆς τοῦ ὕδατος πηγῆς, ἐντὸς τοῦ ὕδατος, ἐδρεύνοντος δαίμονος, ὥστε αὐτὸς νὰ διατεθῇ εὐμενὴς πρὸς τὸν ἀποκρίτην τὴν μυστικὴν πράξιν νὰ ἀπακούσῃ οὕτω καὶ νὰ ἰσχύῃ εἰς τὴν δουλεύειν τὸν ὡς ὀλοῦντος, βοηθός, εἰς τὰς θελήσεις του⁵.

Ἡ ἀρχικὴ σημασία ἐνταῦθα τῆς σιωπῆς, καὶ ὅτι θὰ ἦτο ἡ τήρησις αὐτῆς μόνον κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς παραλαβῆς τοῦ ὕδατος ἐκ τῆς πηγῆς, ἔπειτα δὲ ἐπεξετάθη ἐκ τοῦ σημείου τούτου καὶ εἰς ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς μεταφορᾶς αὐτοῦ. Ἡ χρονικὴ δ' αὕτη στιγμὴ τῆς προσεγγίσεως εἰς τὴν πηγὴν καὶ τῆς παραλαβῆς τοῦ ὕδατος φαίνεται, ὅτι ἀποτελεῖ τὸ κρίσιμον χρονικῶς σημεῖον τῆς ὅλης πράξεως, διότι λαμβάνει τότε χώραν ἡ ἐπικοινωνία πρὸς τὴν κατέχουσαν τὴν πηγὴν θεότητα, διὸ ἀπαιτεῖται σιωπὴ καὶ ἡρεμία, ὥς καὶ κατὰ τὴν προσευχὴν, κατὰ τὴν μαγικὴν πράξιν, ὥς ἀνωτέρω σελ. 55, 58, καὶ λατρευτικὰς ἐνεργείας.

¹ *Arm. Delatte, Anecdota Atheniensia, ἐνθ' ἀν., σ. 40, στ. 12-13.*

² *Ἐνθ' ἀν., σ. 430, στ. 6-8.*

³ *Αὐτόθι, σ. 496, στ. 1-2.*

⁴ *Αὐτόθι, σ. 51, στ. 8-12. Βλ. ἄλλας μαρτυρίας περὶ τοῦ ἀμύλητου νεροῦ εἰς σ. 504, στ. 5, σ. 460, στ. 18 κ.ά.*

⁵ Τοῦτο παρατηρεῖται ἰδίᾳ εἰς τὰς μαγικὰς πράξεις δι' ὧν ἐπιζητεῖται δαίμων ἢ περισσότερα πνεύματα νὰ περιέλθουν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ μάγου καὶ βοηθήσουν αὐτὸν πρὸς τὸν σκοπὸν του. Σχετικαὶ μαρτυρίαι ἀπαντοῦν ἤδη εἰς τοὺς μαγικοὺς παπύρους. Χαρακτηριστικῶς σημειώνομεν ἔτι καὶ ἐκ τῆς διηγήσεως τοῦ Ἀγίου Κυπριανοῦ καὶ τῆς Ἀγίας Τουσιῆς (κει-

RÉSUMÉ

Usage et signification de l'eau puisée en silence (sans parler) dans la vie populaire

par Georges Aikaterinides

Dans certaines actions traditionnelles de la vie populaire: divination, magie et autres, ainsi que dans certaines manifestations: culte populaire, mariage, naissance, mort, médecine populaire etc. on rencontre divers usages de l'eau, ayant chacun, chaque fois, une signification spéciale.

Dans la présente étude l'auteur examine des croyances relatives aux diverses circonstances ci-haut mentionnées, comme celles se référant au sommeil de l'eau à un temps déterminé de la nuit et tout spécialement à celles qui se rapportent à l'eau puisée en silence (ἀμίλητο νερό).

Dans diverses régions on rencontre la croyance populaire que l'eau dort pendant un certain temps de la nuit, par conséquent, quiconque vient prendre de l'eau à la fontaine doit la réveiller sinon il risque de lui arriver du mal. L'auteur publie certaines légendes populaires s'y référant, parmi lesquelles en certaines occasions l'eau agit sans se personnifier et en d'autres elle se transforme en génie vivant dans l'eau (en nymphe, Fée etc).

Il existe une signification plus profonde dans le fait de réveiller le génie de l'eau avant de la puiser, car s'il ne se réveille pas, il sera transporté endormi dans la cruche à la maison et dans ce cas il serait avalé avec l'eau et ferait du mal à ceux qui l'aurait bu.

L'auteur pense que cette croyance se rattache également à une autre, selon laquelle dans diverses actions magiques ou de divination on emploie

μένου τοῦ 4ου αἰ. μ.Χ. (Βλ. *L. Radermacher*, *Griechische Quellen zu Faustsage*, Wien u. Leipzig 1927, σ. 40) ὅτι ὁ μάγος Κυπριανός, ἵνα ἐλκύσῃ τὸν ἔρωτα τῆς Ἰουστίνης διὰ μαγικῆς πράξεως «ἐν ταῖς μαγείαις αὐτοῦ ἐκάλεσε δαίμονα· ὁ δὲ δαίμων ἐλθὼν λέγει· τί μὲ κέκληκας; ὁ δὲ πρὸς αὐτόν· ἐρῶμαι παρθένου τῶν Γαλιλαίων καὶ εἰ δύνασαι μοι ταύτην παρασχεῖν...» (Βλ. *L. Radermacher*, *ἐνθ' ἂν.*, σ. 86, στ. 2-4, βλ. καὶ εἰς σελ. 92, 96, 104). Εἰς μεταγενέστερον ἀκόμη κείμενον (ἐκ κώδ. XVI αἰ.) παραγγέλλεται ὁμοίως εἰς μαγικὴν συνταγὴν «καὶ ἐπικαλοῦ τοὺς ἀγγέλους ἵνα ὑποτάξουν τὰ δαιμόνια εἰς χρεῖαν σου» (Βλ. *Arm. Delatte*, *Codices Athenienses*, Bruxellis 1924, σ. 81, στ. 13-14. (*Catal. Cod. Astrol. Graec.*, tom. X) κλπ.

aussi de l'eau devant d'être transportée de la fontaine en silence absolu c'est-à-dire, sans que la personne, qui la transporte, ne dise un mot.

Les jeunes filles utilisent cette eau pour des actions divinatoires le soir du 23 juin, veille de la fête de St Jean Baptiste, laquelle coïncide avec le solstice d'été. Les jeunes filles et les jeunes gens se servent de cette eau pour deviner celui ou celle qu'ils épouseront. On fait encore ce genre de divination en d'autres occasions comme pendant le Carnaval, la nuit de la veille des Saints Théodores, celle de St Georges, comme aussi le matin du 1er mais, avant le lever du soleil, pendant la fête de l'Ascension, ainsi que le premier jour de l'an. On emploie de même cette eau pour guérir des maladies maléfiques, dans des actes de magie, pendant la préparation du levain pour le pain de la noce, à la fin de la moisson, pendant l'émigration d'un membre de la famille à l'étranger etc.

L'auteur remarque que dans les coutumes déjà mentionnées l'eau puisée en silence (amilito neró) contient une force secrète qui contribue à la réussite du but divinatoire ou magique. Si quelqu'un parle pendant le transport de l'eau cette force secrète risque de disparaître.

Cette force de l'eau est personnifiée par le génie qui y demeure que l'on tâche en silence de ne pas déranger afin de bien le disposer envers celui qui exerce l'action mystique. Il obéira ainsi à sa volonté et viendra à son secours pour l'aider à atteindre le but désiré.

Cette coutume de l'eau puisée en silence provient des temps antiques où le silence était déjà en usage sur un plan plus large dans des actes divinatoires des Romains, dans le culte des Hellènes etc.